

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการจัดการชะงาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย สามารถอภิปรายผลการวิจัย โดยกล่าวถึงสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามลำดับดังนี้

4.1 สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยเรื่องการจัดการชะงาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ผู้วิจัยขอเสนอการสรุปผลการวิจัย โดยกล่าวถึงวัตถุประสงค์ กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และผลการวิจัยโดยสรุป ตามลำดับดังนี้

1. วัตถุประสงค์

ในการศึกษาการจัดการชะงาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาการจัดการชะงาด ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ในด้านการจัดเก็บชะงาดและการจ่ายชะงาด

2. เพื่อศึกษาปัจจัยเสริมและปัจจัยอุปสรรคการจัดการชะงาด ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ในด้านการประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมและปัจจัยอื่นๆ

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะ ในการจัดการชะงาด ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

2. กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดใช้วิธีเลือกเฉพาะเจาะจง คือ ประธาน ผู้ช่วยประธานฝ่ายกิจการชะงาด และเหรียญิก จำนวน 90 คน โดยมีกลุ่ม

ตัวอย่าง จังหวัดละ 3 คน รวม 9 คน และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจำนวน 24,840 คน ใช้วิธีเลือกเฉพาะเจาะจง คือ ประธาน ผู้ช่วยประธานฝ่ายกิจการชะกาด และเหรียญก ในแต่ละจังหวัดเลือกมัสยิด 15 แห่ง ตามข้อมูลและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดโดยการจับฉลาก ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่าง จังหวัดละ 45 คน รวม 135 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 144 คน

3 เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการ ชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย จัดทำขึ้นเป็นสองภาษาคือ ภาษาไทยและภาษามลายู จำนวน 4 ตอนคือ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ สภาพการจัดการชะกาด ปัจจัยเสริมและปัจจัยอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

วิธีสร้างเครื่องมือ ได้แก่ ศึกษาค้นคว้าเอกสารจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชะกาด รวมทั้งศึกษารูปแบบและสร้างแบบสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจพิจารณา โดยนำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน และ นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองสัมภาษณ์กับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จังหวัดละ 2 คน คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด จังหวัดละ 2 คน ที่ไม่ได้กำหนดเป็นกลุ่มตัวอย่างรวม 12 คน และนำแบบสัมภาษณ์ที่ไปทดลองใช้มาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง ก่อนนำไปสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยมีขั้นตอน คือ ขอนหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัย จากคณะ ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีถึงคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ตั้งแต่วันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2548 พร้อมการนัดหมาย วัน เวลาและสถานที่ที่แน่นอนกับผู้ให้สัมภาษณ์โดยการตอบแบบสัมภาษณ์และบันทึกเสียง และได้ส่งวิทยานิพนธ์วันที่ 1 มีนาคม 2550

5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลคือวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์แบ่งตามขั้นตอนคือ การจัดระบบการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ วิเคราะห์เนื้อหาด้วยการประมวลความคิดเห็น แจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ

และ สรุปเชิงคุณภาพ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) โดยการใช้สูตร

$$\text{ค่าร้อยละ} = \frac{\text{จำนวนผู้ตอบ}}{\text{กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด}} \times 100$$

6. สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยครั้งนี้จำแนกการนำเสนอออกเป็น 4 ตอนคือ ตอนที่ 1 สรุปข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 สภาพการจัดการชะงาด ตอนที่ 3 ปัจจัยเสริมและปัจจัยอุปสรรค ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ โดยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพการจัดการชะงาด

การจัดการชะงาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นกระบวนการรวบรวมชะงาด จากทรัพย์สินของคนรวยที่ต้องจ่ายชะงาด เมื่อถึงพิภพของทรัพย์สินตามบทบัญญัติของศาสนาซึ่งการจัดเก็บชะงาด แบ่งออกได้ สองประเภทคือ

1. การจัดเก็บชะงาดจากทรัพย์สินทั่วไป เช่น ทองคำและเงิน ปศุสัตว์ รัชฎ์พืชและผลไม้ ทรัพย์สินที่ใช้ในการค้า สินแร่และทรัพย์สินที่ถูกฝัง เป็นต้น

2. การจัดเก็บชะงาดจากชะงาดพิตเราะฮ์หรือชะงาดบุคคล คือ ประเภทอาหารหลักหรือเงินที่มุสลิมจำเป็นต้องจ่ายแก่ผู้ยากไร้ เพื่อเป็นการชดเชยข้อบกพร่องต่างๆที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการค้าถือศีลอด เช่น จากคำพูดที่ไร้สาระและหยาบคาย และจัดเก็บชะงาดพิตเราะฮ์ตั้งแต่เข้าเดือนรอมฎอนจนถึงก่อนจะทำการละหมาดในวันตรุษ

การจัดการชะงาดสามารถจำแนกตามหลักการจัดการ ดังนี้

การวางแผน การจัดการชะงาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะเกี่ยวข้องกับการวางแผนการจัดเก็บชะงาดจากคนรวยในเขตความรับผิดชอบและการจ่ายชะงาดแก่ผู้มีสิทธิรับชะงาด ตามปฏิทินการบริหารงานขององค์กรทุกประการ ในส่วนการวางแผนการจัดการชะงาดของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดนั้นจะมีหม่อม คอเต็บ บิหลั่นและสมาชิกในคณะกรรมการ

อิสลามประจำมัสยิด มาทำหน้าที่วางแผนการจัดการชะกาด และส่วนใหญ่ที่ทำมานั้น ไม่มีลักษณะการวางแผนที่เป็นลายลักษณ์อักษร และทำกันโดยธรรมเนียมปฏิบัติ

การจัดองค์กรของหน่วยงานจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด จะมีลักษณะการทำงานและการแบ่งหน้าที่ที่ชัดเจน เช่น คณะกรรมการบริหารชะกาด หัวหน้าเจ้าหน้าที่ชะกาด(อามิล) เจ้าหน้าที่คำนวณ เจ้าหน้าที่จัดทำบัญชี เจ้าหน้าที่จัดหาผู้มีสิทธิ์ เจ้าหน้าที่แจกจ่ายชะกาดและทีมประเมินผล

การจัดคนเข้าทำงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะมีหลักเกณฑ์และข้อบังคับในการคัดเลือกเจ้าหน้าที่เข้าทำงานคือ เป็นมุสลิม มีความรู้ทางศาสนา มีความยุติธรรม การศึกษา มีความสามารถ และมีความถนัด

ในส่วนคำตอบแทนของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะมีคำตอบแทนให้เจ้าหน้าที่ตามรายได้ขององค์กรในแต่ละจังหวัดนั้นๆ และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่วนใหญ่จะไม่มีคำตอบแทนให้แก่เจ้าหน้าที่ แต่สำหรับ อิหม่าม คอเต็บและบิหลันจะได้รับเงินช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐแทน

การสั่งการของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดใช้อำนาจการสั่งการในการทำหน้าที่จัดการชะกาดได้ในวงที่จำกัดเพราะใน พ.ร.บ. การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ไม่มีการระบุถึงกฎหมายบุคคลที่มีการเกี่ยวข้องการจ่ายชะกาดต่อหน่วยงาน และที่ทำได้คือการเชิญชวนและการโน้มน้าว

การควบคุมงานด้านการจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จะเป็นการควบคุมงานในด้านการจัดเก็บ และการจ่ายแก่ผู้มีสิทธิ์รับชะกาดในเขตรับผิดชอบของหน่วยงาน และการประสานงานตามนโยบายของคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย ในส่วนของการควบคุมงานด้านการจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดนั้นจะเป็นกานสนองนโยบายการจัดการชะกาดจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมาปฏิบัติกับชุมชนที่เป็นมุสลิมในพื้นที่

การจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิ์ ทางคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะมีขั้นตอนคือ การรวบรวมรายชื่อจากการสำรวจของหน่วยงาน และจากการร่วมมือของคนในพื้นที่ว่าบุคคลในรายชื่อนั้นเป็นบุคคลที่มีสิทธิ์เป็นแปดประเภทจริง ซึ่งผู้มีสิทธิ์รับ ชะกาด คือ คนยากจน คนขัดสนและอนาถคนที่มิมีใจโน้มมาสู่อิสลามหรือผู้ศรัทธาใหม่ ผู้ทำหน้าที่บริหารชะกาดและจัดการชะกาด ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ไข้ไถ่ทาสและเชลยและถึงแม้ว่าในยุคนี้ทาสจะหมดไปแต่การกระทำกับแรงงานเหมือนทาสก็มีอยู่ทั่วไป ใช้ในหนทางของพระเจ้า ใช้สำหรับคนพลัดถิ่น โดยคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำ

มัสยิดได้จัดลำดับความสำคัญของผู้มีสิทธิรับชะกาต โดยจะจ่ายชะกาตในบริเวณที่ชะกาตนั้นได้รับการรวบรวมก่อนเป็นอันดับแรก และจะแบ่งชะกาตแก่ผู้มีสิทธิ แปลประเภทในจำนวนที่เท่า ๆ กัน และในวันรับชะกาตผู้มีสิทธิรับชะกาตจะต้องแสดงบัตรประชาชนและใบรับรองจากอิหม่ามมัสยิดทุกครั้ง มีพยานสองคนมารับรอง และจะมีการติดตาม ประเมินผลจากคณะกรรมการขององค์กร ทุก ๆ ปี

ตอนที่ 2 ปัจจัยเสริมและปัจจัยอุปสรรค

1. ด้านการจัดเก็บ

ปัจจัยเสริม

1. คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและหน่วยงานของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นหน่วยงานที่ได้รับเลือกมาจากชุมชนในพื้นที่ กิจกรรมและบทบาทต่างๆของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติของศาสนาคนในพื้นที่จะให้ความเชื่อถือ เคารพศรัทธาและปฏิบัติตาม ดังนั้นหน่วยงานดังกล่าวก็จะเป็นตัวแปรสำคัญที่สามารถจะกำหนดบทบาทหน้าที่ของชุมชนได้ในอนาคต

2. การจัดระบบการจัดเก็บชะกาตของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดยามืออาดุลยันนะห์ บ้านกรงปิ้ง จังหวัดยะลานั้นพบว่าขั้นตอนการจัดเก็บชะกาตกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ขั้นตอนการเสนอรายชื่อ มีการเลือกตั้งโดยตรงจากคนในพื้นที่และที่สำคัญผู้จัดการชะกาตมีการศึกษาด้านศาสนาและสามัญเป็นหลัก ด้านบัญชีและคำนวณเป็นผู้มีความสามารถเฉพาะด้านและจากกรณีศึกษามัสยิดดังกล่าวสามารถเป็นตัวอย่งกับมัสยิดอื่นๆได้ และเป็นแนวทางการปรับปรุงในอนาคต โดยเฉพาะขั้นตอนการจัดเก็บชะกาต

ปัจจัยอุปสรรค

1. เนื่องจากพื้นที่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นพื้นที่ที่มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามเป็นจำนวนมาก การจัดเก็บชะกาตขององค์กรมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยผู้มีความสามารถและความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีและมีพื้นที่ความรับผิดชอบที่กว้างใหญ่ ที่ผ่านมากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดไม่สามารถจัดเก็บชะกาตได้อย่างทั่วถึงได้เพราะเจ้าหน้าที่มีจำนวนจำกัดและส่วนใหญ่จะมีความรู้ศาสนาเป็นหลัก แต่ในความเป็นจริงแล้วระบบการจัดการชะกาตที่ทันสมัยนั้นต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญเฉพาะด้านเป็นส่วนใหญ่ และถ้าการดำเนินงาน

เป็นไปอย่างต่อเนื่องแล้วการจัดการชะงักของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะเป็นปัญหา และการทำงานจะไม่มีประสิทธิภาพ

2 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่วนใหญ่จะมีเจ้าหน้าที่จัดการชะงักที่ได้รับการแต่งตั้งซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดอยู่แล้ว เช่น เป็น อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น การทำงานมีลักษณะซ้ำซ้อนในกลุ่มเดียวกันโดยไม่มีการเปิดโอกาสและ แบ่งภาระหน้าที่ให้กับสมาชิกคนอื่น ๆ แม้ว่าจะเคยมี พ.ร.บ.การบริหารองค์การศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มาใช้แล้วก็ตามแต่ในส่วนการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับบุคคลที่มีการเลียงจ่ายชะงักยังไม่ ชัดเจนว่ามีแนวทางอย่างไรที่สามารถปฏิบัติ ส่วนใหญ่จะอยู่ในกรอบการเชิญชวนและการ โน้มน้าว จากหน่วยงานเท่านั้น

2 ด้านการจ่ายชะงัก

ปัจจัยเสริม

1. การพบปะของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดโดยเฉพาะกรณีของ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนครราชสีมาจะกระทำอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถรับรู้ปัญหา หลากหลายที่เกิดขึ้นในกรณีการจ่ายชะงักแก่ผู้มีสิทธิ เช่น การออกใบรับรองผู้มีสิทธิรับชะงักใน เขตความรับผิดชอบ การตรวจสอบประวัติผู้มีสิทธิ และการร่วมมือกับหน่วยงานของตำรวจท้องถิ่น ในการดำเนินคดีกับบุคคลที่แอบอ้างว่าเป็นผู้มีสิทธิรับชะงัก

2 จากการพบปะของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนครราชสีมา กับ คณะ กรรมการอิสลามประจำมัสยิดในพื้นที่ที่มีข้อตกลงกันว่าในส่วนวิธีการจ่ายชะงักแก่ผู้มีสิทธิ นั้นจะ แบ่งชะงักแก่ผู้มีสิทธิในจำนวนที่เท่า ๆ กันและถ้าชะงักมีไม่เพียงพอทางคณะกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัดนครราชสีมาและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในพื้นที่จะเลือกผู้มีสิทธิรับชะงักที่ เดือดร้อนมาก เป็นอันดับแรกหรือจะเปิดโอกาสให้ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์สินในโอกาสต่าง ๆ ต่อไป

ปัจจัยอุปสรรค

1. จากการจัดการชะงักของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการ อิสลามประจำมัสยิด โดยเฉพาะการจ่ายชะงักแก่ผู้มีสิทธิพบว่างบประมาณขององค์กรมีจำนวน จำกัด ส่วนใหญ่เกิดจากความไม่สะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ เช่น ปัญหาความปลอดภัย ของเจ้าหน้าที่ ค่าตอบแทนของเจ้าหน้าที่รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทำให้มีการ เพิ่มจำนวนของคนยากจนในพื้นที่มากยิ่งขึ้นและส่วนใหญ่มาจากเหตุการณ์ไม่สงบในพื้นที่

2 คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดขาดการทำงานรวมกันเป็นคณะต่างคนต่างทำงาน ทำให้เกิดข้อบกพร่องในการพิจารณาผู้มีสิทธิรับชะกาดและมีการแจกจ่ายอย่างไม่ทั่วถึงรายชื่อผู้มีสิทธิรับชะกาดที่หน่วยงานได้รับส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์กับสถานภาพทางครอบครัวกับผู้นำในพื้นที่ จำนวนผู้มีสิทธิรับชะกาดมีจำนวนมากกว่า จำนวนเงินชะกาดที่จัดเก็บได้และไม่มีกฎหมายที่ชัดเจนที่เกี่ยวกับการจ่ายชะกาดที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

1. คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

1.1 ด้านการจัดเก็บ

1. คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดควรสร้างความเข้าใจในเรื่องของบทบาทและเรื่องการจัดการชะกาดกับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดอย่างต่อเนื่อง

2. ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดควรประชุม อบรมและชี้แจงบทบาทขององค์กร เช่น คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ผู้นำศาสนาและนักวิชาการศาสนาทุก ๆ เดือน

3. คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดควรเสนอคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทยปรับปรุงรูปแบบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชะกาดให้เหมาะสมสอดคล้องกับเหตุการณ์และทันสมัย

4. คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดควรหางบประมาณพิเศษในการให้ค่าตอบแทนแก่เจ้าหน้าที่จัดการชะกาดให้ชัดเจนและเป็นธรรม

5. คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดควรมีแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการชะกาดในอนาคตให้ดียิ่งขึ้น

6. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดควรเชิญสมาชิกในชุมชน ผู้นำศาสนา นักวิชาการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและสร้างความเข้าใจในเรื่องของการจัดการชะกาดอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งให้พัฒนารูปแบบการจัดเก็บชะกาดให้ทันสมัยและให้มีความโปร่งใสมากกว่าเดิม

1.2 ด้านการจ่ายชะกาด

1. คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดควรสร้างความร่วมมือกับผู้นำในพื้นที่ ในการกระตุ้นให้คนในพื้นที่เป็นเครือข่ายในการจ่ายชะกาดผ่านองค์กรของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอย่างต่อเนื่อง

2 คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดควรกำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดเจนว่ายากจนอย่างไรจึงจะมีสิทธิรับชะกาต

3 คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดควรให้ความช่วยเหลือผู้มีสิทธิรับชะกาตในรูปของทุนการทำงาน โดยการซื้อสิ่งของในการทำงานหรือเงินทุนและควรทำแบบสำรวจบัญชีรายชื่อของผู้มีสิทธิประเภทต่างๆ ทุกๆ ปีโดยละเอียดและเป็นธรรม

4 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดควรสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้นำท้องถิ่น คนในพื้นที่ และนักวิชาการเพื่อสร้างเครือข่ายในการจ่ายชะกาตต่อองค์กร และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดควรเปิดโอกาสให้ผู้นำศาสนา คนในพื้นที่ และนักวิชาการเสนอรายชื่อผู้มีสิทธิรับชะกาต อย่างเปิดเผยและเป็นธรรม

42 อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาการจัดการชะกาตของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยมีประเด็นที่นำมาอภิปรายได้ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพการจัดการชะกาต

1. ด้านการจัดเก็บ

การจัดเก็บชะกาตของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นกระบวนการรวบรวมชะกาต จากทรัพย์สินของครัวเรือนที่ต้องจ่ายชะกาต เมื่อถึงพิกัดของทรัพย์สินตามบทบัญญัติของศาสนา ซึ่งการจัดเก็บชะกาต จากทรัพย์สินทั่วไป จะได้จาก การประกอบธุรกิจการค้า การปลูสัตว์ และเกษตรกรรม แต่ในปัจจุบันมีทรัพย์สินหลายประเภทที่ยังไม่มีความชัดเจนในการจัดเก็บชะกาตทางคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาเพิ่มเติมว่ามีทรัพย์สินอะไรบ้างในปัจจุบันที่สามารถจัดเก็บชะกาตได้ เช่น กรณีการซื้อพันธบัตรต่างๆ หรือการซื้อหุ้นจากผู้ประกอบการที่ไม่ใช่มุสลิมว่ามีแนวทางอย่างไร หรือ ถ้ามีอยู่แล้วจะพิจารณาการจัดเก็บชะกาตอย่างไรให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และทันสมัยยิ่งขึ้น

ในส่วนการจัดเก็บชะกาตฟิตเราะฮ์หรือชะกาตบุคคล จะเห็นได้ว่าการจัดเก็บชะกาตจะมีวันเวลาที่จำกัด คือตั้งแต่เข้าเดือนรอมฎอน จนถึงก่อนจะทำการละหมาดในวันตรุษ แต่ถ้าทางคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีการกำหนดวันที่ ที่

ชัดเจนแล้วการจ่ายชะกาตฟิตรีหรือชะกาตบุคคลของคนในพื้นที่ที่จะมีความรวดเร็วขึ้นและทางหน่วยงานสามารถแจกจ่ายได้ทันเวลาตามความต้องการของผู้มีสิทธิรับชะกาตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการจัดการชะกาตสามารถจำแนกตามหลักการจัดการคือ การวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการและการควบคุม

การวางแผน การจัดการชะกาตของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะเกี่ยวข้องกับการวางแผนการจัดเก็บชะกาตและการจ่ายชะกาตแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาตตามปฏิทินการทำงานขององค์กรทุกประการ แต่ในส่วนของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดการวางแผนส่วนใหญ่ที่ทำมานั้น ไม่มีลักษณะการวางแผนที่เป็นลายลักษณ์อักษร และทำกันโดยธรรมเนียมปฏิบัติ แต่ถ้าการวางแผนสามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารองค์กรทั่วไปได้การวางแผนก็จะสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งการวางแผนหมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ หรือการกำหนดกลยุทธ์เพื่อให้การประสานงานกับกิจกรรมต่างๆ เข้ากันได้

ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายของ สมยศ นาวิกาน (2536: 24) ว่า แผนงานต่างๆ จะให้เป้าหมายกับองค์กรและระเบียบการปฏิบัติงานที่ดีที่สุด เพื่อความสำเร็จของเป้าหมาย ยิ่งกว่านั้นแผนงานจะทำให้องค์กรต้องรวบรวมทรัพยากรที่องค์กรต้องการสำหรับกิจกรรมต่างๆ ความก้าวหน้าขององค์กรสามารถตรวจสอบและวัดได้ การวางแผนจะเกิดขึ้นถ้าหากว่าอัตราของความก้าวหน้าไม่เป็นที่น่าพอใจ

การจัดองค์กรการจัดการชะกาตของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะเกี่ยวข้องกับการรับนโยบายจากส่วนกลางคือจากคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย

ส่วนการจัดองค์กรของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดนั้นจะเป็นการรับนโยบายและรับแนวทางต่างๆ จากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดไปปฏิบัติกับชุมชนมุสลิมในพื้นที่

ในส่วนการจัดองค์กรชะกาตของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะมีลักษณะผังการทำงานที่เหมือนกัน คือ มีคณะกรรมการบริหาร หัวหน้าเจ้าหน้าที่ชะกาต (อะมิล) เจ้าหน้าที่คำนวณ เจ้าหน้าที่จัดทำบัญชี เจ้าหน้าที่จัดหาผู้มีสิทธิรับชะกาต เจ้าหน้าที่แจกจ่ายชะกาต และทีมประเมินผล

การดำเนินงานของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะเห็นได้ว่าการบริหารองค์กรจัดการชะกาตมีลักษณะซ้ำซ้อนในหน้าที่ เพราะที่ทำหน้าที่อยู่จะเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งในองค์กรอยู่แล้ว เช่น เป็นอิหม่ามมัสยิด คอเต็บ และบิหลัน ส่วนคณะกรรมการมัสยิดอีกสิบสองคนจะไม่มีบทบาทอะไรเลย เป็นแค่สมาชิกในองค์กรเท่านั้น ดังนั้นทางองค์กรจัดการชะกาตควรพิจารณาและเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่คนอื่น ๆ ที่ได้แต่งตั้งตามผังการทำงานได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ ทุก ๆ ฝ่าย

สามารถตรวจสอบได้ และมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่องแล้ว การบริหารงานขององค์กรจัดการ
ชะงักก็จะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การจัดคนเข้าทำงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการ
อิสลามประจำมัสยิดร้อยละ 81 มีความคิดเห็นว่าจำนวนของเจ้าหน้าที่มีไม่เพียงพอ แต่ความต้องการ
เจ้าหน้าที่มีจำนวนมากเนื่องจากหน่วยงานนี้เป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญในด้านการบริหารกิจการ
ศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ดังนั้นหน่วยงานของคณะกรรมการ
อิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มจำนวนของ
เจ้าหน้าที่ และเพิ่มสายงานให้สอดคล้องและเหมาะสมกับความต้องการของสังคม โดยเฉพาะคนใน
พื้นที่ การกำหนดหลักเกณฑ์และข้อบังคับของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและ
คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่จะมาทำงานนั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มี
ความสามารถและมีจิตใจดีงาม และโดยหลักพื้นฐานของอิสลามการคัดเลือกเจ้าหน้าที่เข้าทำงานจะ
มีลักษณะ คือ เป็นมุสลิม มีความรู้ด้านศาสนาและสามัญ มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม มีทักษะ มีความ
สามารถในการพัฒนาตนเองและองค์กร และไม่คาดหวังค่าตอบแทนจนเกินไป แต่ในทางปฏิบัติการ
จัดคนเข้าทำงานของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดพบว่า การคัดเลือกเจ้าหน้าที่นั้นแม้ว่าคนใน
พื้นที่จะเป็นคนเลือกเข้ามาทำงาน แต่ลักษณะการคัดเลือกนั้นจะมีความสัมพันธ์กับครอบครัวเป็น
สำคัญ และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์กับอิหม่ามรวมทั้งเป็น
บุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งมาทั้งสิ้น ในส่วนของค่าตอบแทนของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น จะได้เงินช่วยเหลือจากรัฐ แต่ในส่วนของคณะกรรมการมัสยิดสิบสอง
คนนั้นจะไม่มีค่าตอบแทนและการทำงานจะอยู่ในลักษณะการเสียสละเป็นส่วนใหญ่

ถ้าการดำเนินงานของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นอย่างนี้อย่างต่อเนื่อง
แล้วทางหน่วยงานอาจจะประสบความล้มเหลวได้ ดังนั้นถ้าหน่วยงานมีความตั้งใจ หรือต้องการ
ความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ทางหน่วยงานสมควรปรับปรุงขั้นตอนการจัดคนเข้าทำงานที่เหมาะสม
และชัดเจน เช่น ขั้นตอนการสรรหาบุคคลเข้าทำงาน ขั้นตอนการแต่งตั้ง ขั้นตอนการเลื่อนตำแหน่ง
และค่าตอบแทน

ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ณรงค์ นันทวรรณะ (2547: 21) ว่าหน้าที่ในการ
จัดคนเข้าทำงานนั้น ได้แก่การคัดเลือกและบรรจุคนเข้าทำงานและธำรงรักษาให้มีคนงานที่มี
ประสิทธิภาพในตำแหน่งต่างๆ ภายในองค์กรนั้น ผู้จัดการได้จัดแบ่งงานออกเป็นกลุ่มใหญ่และกลุ่ม
ย่อย ๆ หลายกลุ่มพร้อมทั้งกำหนดความรับผิดชอบและหน้าที่ของหน่วยงานแต่ละหน่วยแต่ละ
ตำแหน่งเอาไว้ ดังนั้นในเรื่องของการจัดคนเข้าทำงานก็คือ การจัดการงานบุคคลซึ่งจะรวมกิจกรรม
ต่างๆ ในการจัดการเกี่ยวกับบุคคล นับตั้งแต่การสรรหาบุคคล การคัดเลือก การบรรจุและการแต่งตั้ง

การเลื่อนตำแหน่ง การฝึกอบรม การกำหนดค่าตอบแทนในรูปแบบหนึ่งบ้านาญ ในการจัดคนเข้าทำงานนั้นเราจะต้องระลึกอยู่เสมอว่า ถ้าการวางตัวบุคคลผิดพลาดไม่เหมาะสมอาจจะทำให้องค์กรของเราล้มเหลวก็ได้ แต่ถ้าหากเราจัดวางตั้งบุคคลได้เหมาะสมจะทำให้องค์กรของเราเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว ประโยชน์ของการจัดคนเข้าทำงานก็คือ จัดคนให้เหมาะสมกับงาน (**Put the Right Man on the Right Job**)

การสั่งการ จากการให้สัมภาษณ์ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดพบว่าร้อยละ **83** การสั่งการของหน่วยงานได้รับการปฏิบัติตามเจ้าหน้าที่ได้ดีในระดับหนึ่งแต่อย่างไรก็ตามการสั่งการของผู้จัดการชะกาดพบว่ายังมีข้อบกพร่องที่ทำให้ทางหน่วยงานไม่สามารถเข้าถึงเป้าหมายได้ เช่น กรณีการสั่งการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในเรื่องของการจัดเก็บชะกาด ส่วนใหญ่จะเก็บได้เพียงชะกาดฟิตรี (ชะกาดบุคคล) เท่านั้น ทั้งนี้จากข้อมูลของหน่วยงานที่ได้รับนั้นมีหมู่บ้านและชุมชนอีกหลายแห่งในความรับผิดชอบของหน่วยงานที่จัดว่าเป็นบุคคลที่หน่วยงานสามารถจัดเก็บชะกาดได้มาก เช่น บุคคลที่ค้าขาย ประกอบธุรกิจ และเพาะปลูก

จากเหตุการณ์ดังกล่าวทางหน่วยงานสมควรทำความเข้าใจ จูงใจผู้ได้บังคับบัญชา โดยการให้คำแนะนำ ปรับปรุงแนวทางการสั่งการให้เหมาะสมกับเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับเป็เรื่อง กิจรต์นักร (**2537: 112**) ได้ให้ความหมายการสั่งการว่า การสั่งการเป็นกิจกรรมด้านบริหารที่ผู้บริหารมีหน้าที่จะต้องกำหนดวิธีการและแนวทางให้ผู้ได้บังคับบัญชาปฏิบัติตามด้วยความร่วมมือ ร่วมใจทำงาน เพื่อให้งานบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กรตามที่ตั้งไว้ กิจกรรมของการสั่งการต้องคำนึงถึงการจูงใจ **Motivation** การติดต่อสื่อสาร **Communication** การอำนวยความสะดวก **Facility** ตลอดจนการพยายามให้ผู้ได้บังคับบัญชาปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยดีและด้วยความเต็มใจตามที่ผู้บริหารสั่งการทุกครั้งไป

การควบคุมงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดควบคุมงานได้ดีในระดับหนึ่ง การควบคุมงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะเป็นการควบคุมงานในด้านการวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การประสานงานตามนโยบายของคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทยรวมทั้งการประสานความร่วมมือกับรัฐในระดับจังหวัด และในส่วนการควบคุมงานของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดนั้นจะเป็นการสนองนโยบายการจัดการชะกาดจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมาปฏิบัติกับชุมชนที่เป็นมุสลิมในพื้นที่โดยเฉพาะการจัดเก็บ การจ่ายและผู้มีสิทธิรับชะกาด

แต่ในส่วนการควบคุมงานด้านการจัดการชะกาดนั้น เช่น การใช้มาตรการกับบุคคลที่เลี่ยงการให้ชะกาดทางองค์กรไม่สามารถลงโทษทางกฎหมายได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะในทางปฏิบัติ

พ.ร.บ การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ 2540 ไม่มีการระบุนาตราการทางอาญาหรือบทลงโทษ ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องการจ่ายชะกาตได้ ดังนั้นทางหน่วยงานควรปรึกษาหาแนวทางกับส่วนกลาง คือ คณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทยว่ามีทางออกอย่างไรและในอนาคตจะมีมาตรการใช้กฎหมาย ใดที่สามารถใช้มาตรการลงโทษบุคคลที่มีการเกี่ยวข้องการจ่ายชะกาตได้ตามความเหมาะสมของ พื้นที่และไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญของราชอาณาจักรไทย

2 การจ่ายชะกาตแก่ผู้มีสิทธิ

การแจกจ่ายชะกาตในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นทางหน่วยงานจัดการ ชะกาตสามารถแจกจ่ายชะกาตได้เฉพาะบุคคลบางประเภทเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะบางประเภทไม่ มีประกฏในพื้นที่ เช่น ในพื้นที่รับผิดชอบของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดสามารถแจกจ่าย ได้เฉพาะ คนยากจน คนขัดสน เจ้าหน้าที่จัดการชะกาต และผู้มีหนี้สิน

ในส่วนพื้นที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนั้นทาง หน่วยงานสามารถแจกจ่ายได้ทุกประเภทของผู้มีสิทธิรับชะกาต

รูปแบบการแจกจ่ายชะกาตมีหลายประเภท เช่น การจ่ายเป็นเงินทุน จ่ายเป็นเครื่องมือ ทำงาน จ่ายเป็นค่ารักษาพยาบาล จ่ายแก้ปัญหาฉุกเฉินกรณีภัยพิบัติต่าง ๆ จ่ายเป็นอาหารหรือ เครื่องยังชีพและที่พักอาศัย จ่ายโดยการสร้างร้านขายอาหารและเครื่องดื่มในลักษณะแผงลอย และ จ่ายโดยการจัด โครงการอบรมเสริมทักษะในลักษณะต่างๆ

แต่ในทางปฏิบัติคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลาม ประจำมัสยิดพบว่า การดำเนินงานขาดการทำงานร่วมกันเป็นคณะต่างคนต่างทำ ทำให้เกิด ข้อบกพร่องในการพิจารณาผู้มีสิทธิรับชะกาตและมีการจ่ายชะกาตแก่ผู้มีสิทธิไม่ทั่วถึง รายชื่อผู้มี สิทธิที่หน่วยงานได้รับส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์ทางครอบครัวกับผู้นำในพื้นที่ จำนวนผู้มีสิทธิ รับชะกาตมีจำนวนมากกว่าจำนวนเงินชะกาตที่จัดเก็บได้ รวมทั้งไม่มีกฎหมายที่ชัดเจนที่เกี่ยวข้อง กับการจ่ายชะกาตที่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมแบบยั่งยืนได้

ดังนั้นทางคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำ มัสยิดควรสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และความเป็นหนึ่งอันเดียวกัน ความ สามัคคีในหน่วยงาน รวมทั้งหาความร่วมมือกับผู้นำศาสนา นักวิชาการศาสนาในการกระตุ้นให้คน ในพื้นที่เป็นเครือข่ายในการจ่ายชะกาตอย่างต่อเนื่อง และการทำแบบสำรวจรายชื่อของผู้มีสิทธิ ประเภทต่าง ๆ ทุก ๆ ปีโดยละเอียดและเป็นธรรมทำให้สามารถสร้างศรัทธาให้กับคนในพื้นที่ได้ใน ระดับหนึ่ง

ขั้นตอนการแบ่งชะกาดแก่ผู้มีสิทธิ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและ
คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะมีการแบ่งผู้มีสิทธิรับชะกาด โดยการจัดลำดับความสำคัญของผู้
ผู้มีสิทธิรับชะกาดในบริเวณที่ทรัพย์สินได้รับการรวบรวมก่อนเป็นอันดับแรกและจะมีการแบ่ง
ชะกาดแก่ผู้มีสิทธิในจำนวนที่เท่า ๆ กันรวมทั้งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและ
คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีความคิดเห็นว่า ในบรรดาผู้มีสิทธิรับชะกาดนั้น ควรให้
ความสำคัญเป็นพิเศษกับ คนยากจน คนขัดสน และเจ้าหน้าที่จัดการชะกาดเป็นลำดับแรก

สอดคล้องกับ อับดุลละอะ อับรฺ (2543: 1-18) ความว่า การกระจายรายได้จากชะกาด
ควรเน้นในพื้นที่ที่เก็บชะกาดจนถึงที่สุด หากมีส่วนเกิน ก็จะส่งไปยังส่วนกลาง แต่ข้อเท็จจริงใน
ปัจจุบันรายได้จากชะกาดอันน้อยนิดไม่อาจครอบคลุมความต้องการของผู้มีสิทธิที่ได้รับ โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง คนยากจนขัดสน

วิธีการแจกจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิทางหน่วยงานของคณะกรรมการอิสลามประจำ
จังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด มีการแจกจ่ายแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาด คือในกรณีมีการ
จัดสรรชะกาดแก่ผู้มีสิทธิให้แสดงบัตรประจำตัวประชาชนและใบรับรองจากอิหม่ามมัสยิดทุกครั้ง
ในกรณีผู้มีสิทธิรับชะกาด รับชะกาดจากเจ้าหน้าที่จัดการชะกาดจะต้องมีพยาน 2 คน มาด้วยกัน
หรือลงนามกำกับไว้เป็นหลักฐาน มีการติดตามและประเมินผลจากคณะกรรมการจัดการชะกาด
เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ต่อผู้มีสิทธิรับชะกาดทุก ๆ ปี

เนื่องจากทางหน่วยงานจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและ
คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีงบประมาณที่จำกัด ทางหน่วยงานควรประสานกับหน่วยงาน
ของรัฐในการให้ความช่วยเหลือด้านงบประมาณแก่ผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ ควรมีการติดตาม
พฤติกรรมหรือประเมินผลบุคคลที่เคยรับชะกาดจากหน่วยงานว่าใช้ทรัพย์สินที่หน่วยงานมอบให้
นั้นถูกต้องหรือไม่ และควรส่งเสริมให้ความช่วยเหลือกับคนชราที่มีสิทธิรับชะกาดที่ขาดการดูแล
จากญาติ หรือไม่มีญาติ โดยการดูแลที่สถานสงเคราะห์คนชราจะทำให้การแก้ปัญหาที่มีความยั่งยืน
และตรงประเด็น

ตอนที่ 2 ปัจจัยเสริมและปัจจัยอุปสรรค

1. ด้านการจัดเก็บ

ปัจจัยเสริม

องค์การของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นองค์กรที่คนในพื้นที่ให้การ
ยอมรับ โดยเฉพาะชะกาดที่เก็บจากคนร่ำรวยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้องและเป็น
ธรรมตามบทบัญญัติของศาสนา และจากการศึกษาการจัดเก็บชะกาดของคณะกรรมการอิสลาม

ประจำจังหวัดยะลาที่มีศักยภาพดีพอสมควร โดยเฉพาะการประสานงานความช่วยเหลือ ชะกาตให้กับผู้มีสิทธิรับชะกาตในลักษณะต่าง ๆ ได้

ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะทางผู้บริหารของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา มีการพบปะกับผู้นำมัศยิดตามอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดยะลาอย่างต่อเนื่องรวมทั้งมีการพบปะผู้นำศาสนา พบปะคนร่ำรวยในพื้นที่ ทำให้ผู้นำศาสนาและคนร่ำรวยในพื้นที่รู้จักกับผิชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะคนจนและผู้ด้อยโอกาส

ในส่วนการจัดเก็บชะกาตของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดนั้น จากกรณีศึกษา การบริหารจัดการชะกาตของมัสยิดยามิตุลยันนะห์ บ้านกรงปินัง จังหวัดยะลา มีวิธีการที่ดีและเป็นตัวอย่างกับมัสยิดอื่น ๆ ได้ เพราะขั้นตอนการจัดเก็บชะกาตของมัสยิดนั้นเริ่มจากการเสนอรายชื่อและเลือกตั้งผู้จัดการชะกาต โดยตรงและที่สำคัญบุคคลที่ถูกเลือกมาทำหน้าที่นั้นมีความสามารถเหมาะสมกับงานที่มอบหมาย เช่น ผู้บริหารชะกาตมีการศึกษาด้านศาสนาและสามัญเป็นหลัก ด้านบัญชีและคำนวณเป็นผู้มีความสามารถเฉพาะด้านรวมทั้งรายชื่อผู้มีสิทธิรับชะกาตนั้นทางมัสยิดประสานกับผู้นำศาสนา คนในพื้นที่และเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และอ.บ.ต. ทำให้รายชื่อผู้มีสิทธิรับชะกาตที่ได้มานั้นเป็นบุคคลที่มีสิทธิรับชะกาตจริง ๆ ตามที่ศาสนาบัญญัติไว้ทุกประการ

ปัญหาอุปสรรค

พื้นที่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นพื้นที่ที่มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามเป็นจำนวนมากการจัดเก็บชะกาตขององค์กรมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยผู้ที่มีความสามารถและความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นทางองค์กรมีความจำเป็นต้องอาศัยเจ้าที่จัดการชะกาตเป็นจำนวนมาก และที่ผ่านมาจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดไม่สามารถจัดเก็บชะกาตได้อย่างทั่วถึงและเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานความรู้ด้านศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่โดยหลักในความเป็นจริงแล้วระบบการจัดการที่ทันสมัยนั้นต้องการเจ้าที่ที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน เช่น ด้านบัญชี ด้านคอมพิวเตอร์ และด้านการประเมินผล โดยเฉพาะการดำเนินงานตรวจสอบการจัดการชะกาต ของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด แต่ในส่วนนี้ทางหน่วยงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอไม่สามารถจะกระทำได้ และถ้าการดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องแล้วการจัดการชะกาตของหน่วยงานจะเป็นปัญหาและการทำงานจะไม่มีประสิทธิภาพ

ในส่วนของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเจ้าที่จัดการระกาศที่ได้รับการแต่งตั้งมานั้นส่วนใหญจะเป็นเจ้าหน้าที่ที่ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดอยู่แล้ว เช่น อิมามมัสยิด คอเต็บ บิหลัน และกรรมการบริหารมัสยิด ทำให้ประสิทธิภาพการจัดการระกาศลดลงเพราะการทำงานมีลักษณะซ้ำซ้อนในกลุ่มเดียวกัน โดยไม่มีการเปิดโอกาสและแบ่งภาระหน้าที่ให้กับคนอื่น ๆ ในพื้นที่ที่มีความสามารถและมีศักยภาพที่จะพัฒนาหน่วยงานให้มีความเจริญได้ในอนาคต และถึงแม้ว่าคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะมี พ.ร.บ การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มารองรับแล้วก็ตาม แต่ในส่วนการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับบุคคลที่มีการเลียงระกาศยังไม่ชัดเจนว่าแนวทางเป็นอย่างไร และที่ผ่านมามีส่วนใหญจะอยู่ในกรอบของการเชิญชวนและการโน้มน้าวจากหน่วยงานเท่านั้น

2 ด้านการจ่ายระกาศ

ปัจจัยเสริม

จากการพบปะกรณีของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนครราชสีมา กับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ผู้นำศาสนาและคนในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ทางคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนครราชสีมาสามารถรับรู้ปัญหาหลายประการที่เกิดขึ้นกับกรณีการจ่ายระกาศให้แก่ผู้มีสิทธิ ดังนั้นทางหน่วยงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนครราชสีมาจึงมีแนวทางและวิธีการปฏิบัติในการจ่ายระกาศแก่ผู้มีสิทธิรับระกาศที่มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ เช่น การออกใบรับรองผู้มีสิทธิรับระกาศในเขตความรับผิดชอบและมีการตรวจสอบประวัติผู้มีสิทธิรับระกาศอย่างเคร่งครัดรวมทั้งร่วมมือกับหน่วยงานตำรวจท้องถิ่นในการดำเนินคดีกับบุคคลที่แอบอ้างว่าเป็นผู้มีสิทธิรับระกาศ

ในส่วนของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ได้มีข้อตกลงกันว่าในส่วนวิธีการจ่ายระกาศแก่ผู้มีสิทธิรับระกาศ นั้นจะแบ่งระกาศแก่ผู้มีสิทธิในจำนวนที่เท่า ๆ กันและถ้าระกาศมีไม่เพียงพอทางหน่วยงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในพื้นที่ จะเลือกผู้มีสิทธิรับระกาศที่เดือดร้อนจริง ๆ เป็นอันดับแรกหรือเปิดโอกาสให้ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์สินในโอกาสต่าง ๆ ตามความสมัครใจ

ปัญหาอุปสรรค

การจัดการระกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการจ่ายระกาศแก่ผู้มีสิทธินั้นพบว่างบประมาณขององค์กรมีจำนวนจำกัด

เพราะในแต่ละปีมีจำนวนชะกาดเข้ามาน้อย ได้มำต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ส่วนใหญ่เกิดจากความไม่สะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และไม่มีหลักประกันที่น่าพอใจ เช่น ความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ เงินค่าตอบแทนของเจ้าหน้าที่ รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากเหตุการณ์ไม่สงบในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่

3 ด้านการประชาสัมพันธ์

ปัจจัยเสริม

การประชาสัมพันธ์กรณีของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีนั้น จะเห็นได้ว่าการมอบหมายให้ตัวแทนของหน่วยงานไปบรรยาย สัมมนา ชี้แจง ในเรื่องการจัดการชะกาดตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น มัสยิด สถานศึกษา สำนักงานของหน่วยงาน การเข้าซื้อเวลาออกอากาศทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์ รวมทั้งการจัดทำนิตยสารรายเดือนเกี่ยวกับชะกาดที่สามารถเป็นสื่อกลางประชาสัมพันธ์ และการปรับปรุงพัฒนาการทำงานของหน่วยงานที่สามารถสะท้อนการแก้ปัญหาต่าง ๆ ปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนการประชาสัมพันธ์ของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด จะเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมพบปะชุมชนหลังละหมาดวันศุกร์ในกรณีของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านปรีกี อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เช่น การบรรยายหลักศาสนาเกี่ยวกับการจัดการชะกาด การระดมสมองผู้นำศาสนา นักวิชาการ และผู้นำชุมชนโดยการเป็นเจ้าภาพในการหาวิธีการและการแก้ปัญหาเรื่องการจัดการชะกาดซึ่งเรื่องดังกล่าวเป็นกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการทำงานที่สามารถส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนตลอดจนให้ชุมชนมีโอกาสร่วมพลังสร้างความสามัคคีจัดการกับทรัพยากรทุก ๆ ด้านที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนและจะเห็นได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวสามารถกระตุ้นให้คนรวยในชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะในเรื่องของชะกาด

ปัญหาอุปสรรค

ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันของคนในพื้นที่เป็นตัวแปรที่สำคัญ เช่น ตัวบุคคลแต่ละคนมีความแตกต่างในประสบการณ์และภูมิหลังแม้จะรับรู้เรื่องเดียวกัน การแปลความหมายอาจจะแตกต่างกัน นอกจากนี้ค่านิยม ระเบียบประเพณีก็ทำให้การรับรู้แตกต่างกัน ทำให้ผู้รับแปลความหมายไม่ตรงกับผู้ส่งได้

จะเห็นได้ว่าในเรื่องการรายงานผลการปฏิบัติงาน การประเมินผล การทำงานของหน่วยงานที่ได้กระทำไปแล้วนั้นจะขาดความต่อเนื่องและโดยระเบียบในกรณีของคณะกรรมการ

อิสลามประจำมัสยิดนั้นจะมีการเลือกเจ้าหน้าที่จัดการชะกาดทุก ๆ ปี เพราะหลังการทำงานนั้นจะต้องมาวางแผนกันเป็นช่วงระยะเวลาอาจจะเป็นระยะสั้น ๆ หรือระยะยาว และการรายงานแต่ละช่วงทำให้หน่วยงานทราบว่างานแต่ละงานมีอุปสรรคหรือไม่ ดังนั้นถ้าการรายงานผลไม่รัดกุม ไม่รอบคอบ จะทำให้การดำเนินงานในอนาคตขาดประสิทธิภาพได้รวมทั้งการประชาสัมพันธ์การจัดการชะกาดยังทำได้ในวงจำกัด บางพื้นที่ผู้รู้เรื่องและเข้าใจระบบการจัดการชะกาดของหน่วยงานมีเพียงอิหม่ามมัสยิด คอเต็บ บิหลั่น และกรรมการมัสยิดบางคนเท่านั้น แต่ถ้าการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานเป็นอย่างนี้ต่อไป การจัดการชะกาดจะขาดประสิทธิภาพและชุมชนในพื้นที่จะไม่ให้การสนับสนุน

4 ด้านการมีส่วนร่วม

ปัจจัยเสริม

กรณีศึกษาคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีหลังจากทางหน่วยงานได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนในพื้นที่ เช่น การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ศาสนาที่นับวันได้รับความสนใจจากผู้ศรัทธาเข้าร่วมรับฟังการบรรยายธรรมที่มีมัสยิดและการสัมมนาวิชาการที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดรวมทั้งการเปิดโอกาสให้ผู้นำศาสนา นักวิชาการและผู้นำในพื้นที่เข้าร่วม สามารถชี้ให้เห็นถึงผลสำเร็จของการปรับปรุงและการพัฒนาของหน่วยงานจัดการชะกาดได้ดีในระดับหนึ่ง

และถ้าการทำงานดำเนินไปอย่างต่อเนื่องแล้วทางหน่วยงานก็สามารถใช้เวทีการมีส่วนร่วมในการรณรงค์ความร่วมมือจากชุมชนและการประยุกต์ใช้รูปแบบที่ทันสมัย เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของคนในพื้นที่ได้ในอนาคต

ในส่วนกรณีศึกษาคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านปรีดิ์ จังหวัดปัตตานีนั้น โดยเฉพาะกิจกรรมที่มีชื่อว่าเยาวชนมัสยิด ที่มีแนวทางหลักคือ การพัฒนาความเข้าใจด้านศาสนาและการฝึกฝนอาชีพและเมื่อเยาวชนมีความชำนาญแล้วก็สามารถหารายได้เลี้ยงตัวเองได้และเยาวชนเหล่านั้นก็สามารถนำรายได้ที่ได้รับมาจ่ายชะกาดเมื่อครบปีที่กำหนดจะต้องจ่ายเพื่อมาช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสอีกทางหนึ่งและการพัฒนาร่วมกันโดยการมีส่วนร่วมนั้นย่อมก่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด

จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นสะท้อนถึงความจริงใจของหน่วยงานจัดการชะกาดและการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นช่องทางที่สามารถสะท้อนปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้ถูกต้องและตรงประเด็น

ปัญหาอุปสรรค

การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่วนใหญ่เป็นการกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวของชุมชนและการดำเนินงานที่ต่อเนื่องของหน่วยงานเป็นสำคัญ แต่ความจริงแล้วในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันชุมชนเปรียบเสมือนคนไข้ และการที่จะให้ชุมชนทำอะไรเองโดยไม่มีสิ่งจูงใจที่พอมองเห็นได้นั้น น่าจะทำได้ยาก ยิ่งกว่านั้นหากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานขาดการปฏิบัติในภาคสนามอย่างจริงจังแล้ว ความแปลกแยกและความแตกต่างจะกลายเป็นการขาดศรัทธาต่อเจ้าหน้าที่ ในที่สุดการปลูกฝังการมีส่วนร่วมของหน่วยงานจะกลายเป็นความล้มเหลว

การร่วมกันพัฒนาแก้ไขปัญหามุสลิมเป็นขั้นตอนของการปฏิบัติจริง ฉะนั้นถ้าหน่วยงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดขาดขั้นตอน การร่วมสรุป และการประเมินผลแล้ว ทางหน่วยงานและชุมชนจะไม่ได้องค์ความรู้ใหม่ๆ มาพัฒนาและแก้ไขปัญหา สุดท้ายแล้วจะทำให้การดำเนินงานของหน่วยงานไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

43 ข้อเสนอแนะ

จากความรู้ที่ได้จากการศึกษาการจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยสามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสามารถเสนอแนะได้สองประเภท ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

จากผลการศึกษาศาสามารถสรุปข้อมูลเพื่อการนำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชะกาดคือ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพื่อนำไปดำเนินการดังนี้

1.1 จากผลการศึกษาด้านการจัดเก็บของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส พบว่าเจ้าหน้าที่ไม่สามารถจัดเก็บชะกาด ได้อย่างทั่วถึง และเจ้าหน้าที่จัดการชะกาดที่ทำหน้าที่อยู่ส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานความรู้ศาสนาเป็นหลัก แต่ในความเป็นจริงแล้วระบบการจัดการชะกาดที่ทันสมัยนั้นมีความต้องการผู้จัดการ

ชะงัดที่มีความสามารถความชำนาญเป็นพิเศษ และทางคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดควรคัดเลือกเจ้าหน้าที่จัดการชะงัดที่มีความรู้เฉพาะด้าน เช่น เจ้าหน้าที่ด้านบัญชี เจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์ เจ้าหน้าที่ด้านการประชาสัมพันธ์ และเจ้าหน้าที่ด้านการประเมินผล จะทำให้การทำงานของหน่วยงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 จากผลการศึกษาด้านการจัดเก็บของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดพบว่า เจ้าหน้าที่จัดการชะงัดที่ได้รับการแต่งตั้งมานั้นส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ที่ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดอยู่แล้ว เช่น อิมามมัสยิด คอเต็บ และบิหลัน ทำให้การทำงานมีลักษณะซ้ำซ้อนในกลุ่มเดียวกัน ทางคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดควรเปิดโอกาสและแบ่งภาระหน้าที่ให้กับเจ้าหน้าที่คนอื่น ๆ ได้แสดงความสามารถ จะทำให้การทำงานมีแนวทางที่ชัดเจนและสามารถพัฒนาหน่วยงานให้มีความเจริญได้ในอนาคต

1.3 จากผลการศึกษาด้านการจ่ายชะงัดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด โดยเฉพาะการจ่ายชะงัดแก่ผู้มีสิทธิพบว่างบประมาณขององค์กรมีจำนวนจำกัด ได้ชะงัดมาต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดสาเหตุส่วนใหญ่มาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ทางหน่วยงานควรรหาแนวทางใหม่ ๆ มาเพิ่มเติม การจ่ายชะงัดแก่ผู้มีสิทธิ เช่น การส่งเสริมอาชีพในพื้นที่ การจัดตั้งสหกรณ์หมู่บ้าน จะทำให้ในอนาคตสามารถนำรายได้มาช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนได้

1.4 จากผลการศึกษาด้านการประชาสัมพันธ์พบว่า ระดับการศึกษาของคนในพื้นที่เป็นตัวแปรที่สำคัญ เช่น ประสพการณ์ ภูมิหลัง ค่านิยม ระเบียบประเพณี และการรับรู้ที่แตกต่างกัน ทำให้การแปลความหมายไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของผู้ส่งได้ การประชาสัมพันธ์การจัดการชะงัด และการดำเนินงานยังทำได้ในวงจำกัด ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดควรศึกษาหาแนวทางสร้างความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาการประชาสัมพันธ์อย่างรัดกุม รอบคอบ รวมทั้งมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่องจะส่งผลให้การประชาสัมพันธ์เกิดผลสำคัญที่ดี หรือบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

1.5 จากผลการศึกษาด้านการมีส่วนร่วม พบว่าคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่วนใหญ่การมีส่วนร่วมจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวของชุมชนและการดำเนินงานของหน่วยงานเป็นสำคัญแต่เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานขาดการปฏิบัติในภาคสนามอย่างจริงจัง ทางหน่วยงานของของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดควรศึกษาการดำเนินงานภาคสนามมากยิ่งขึ้นและต่อเนื่งรวมทั้งหาคำรู้ใหม่ ๆ มาพัฒนารูปแบบการแก้ปัญหาจะทำให้การดำเนินงานของหน่วยงานประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

21 ควรศึกษาความสำคัญของชะงาดในมิติต่างๆ เช่น ค้ำศาสนา ด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ

22 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการชะงาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยในภาคต่างๆ เช่น การพัฒนา เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม

23 ควรศึกษาเจาะลึกถึง พ.ร.บ. การบริหารองค์กรศาสนาอิสลามที่ใช้อยู่ในปัจจุบันว่าครอบคลุมกับกฎหมายการจัดการชะงาดหรือไม่อย่างไร และแนวทางการใช้กฎหมายการจัดการชะงาดในอนาคตควรปรับปรุงอย่างไรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เช่น การจัดตั้งกองทุนชะงาด หรือ บัณฑิตมาล

24 ควรศึกษาเปรียบเทียบการจัดการชะงาดในประเทศกับต่างประเทศว่ามีข้อแตกต่างอย่างไร และการจัดตั้งกองทุนชะงาดในประเทศไทยนั้นจะมีข้อดีและข้อเสียอย่างไร และควรปรับปรุงอย่างไรที่จะทำให้ชะงาดสามารถนำไปใช้ประโยชน์กับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป